

тенденцій ретрадиціоналізації і, як крайній варіант, встановлення авторитарних режимів.

Президенти і їх соратники заявляють про пошуки синтезу сучасності і традиції. Це ефектно звучить, але по суті являє собою апологію традиції. «Пройшло вже більше двадцяти років з тих пір, як пострадянські держави стали незалежними, але за цей час вони так і не змогли створити політичні інститути, які могли б вважатися демократичними або забезпечували б передачу влади таким способом, який суспільство вважало б легітимним» [7, с. 135]. Небажання влади рухатися в цьому напрямку супроводжується посиленням псевдотрадиції, яка стає все більш агресивною. Вона перетворює сучасні інститути в порожню формальність і робить їх неефективними, тим самим компрометуючи ідею тенденцій ретрадиціоналізації, як альтернативну форму розвитку більшості молодих незалежних держав [2, с. 32].

Список використаних джерел

1. Зарубина Н. Н. Социокультурные факторы хозяйственного развития: М. Вебер и современные теории модернизации [Текст] / Н. Н. Зарубина. – СПб.: РХГИ, 2010. – 347 с.
2. Омарова А. С. К политической модернизации на деле, а не на словах [Текст] / А. С. Омарова // Правила Игры. – 2012. – №2. – С.31–36.
3. Перегудов С. П. Гражданское общество как политический феномен [Текст] / С. П. Перегудов // Свободная мысль. – 2012. – №9. – С.44–51.
4. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. Новая постиндустриальная волна на Западе [Текст] / С. Хантингтон. – М.: Наука, 2009. – 531 с.
5. Штомпка П. Социология социальных изменений [Текст] / П. Штомпка. – М.: Наука, 2011. – 192 с.
6. Eisenstadt S. N. Modernization: Protest and Change [Text] / S. N. Eisenstadt. – New Jersey: Englewood Cliffs Press, 2006. – 183 p.
7. Olcott M. B. Central Asia's Second Chance [Text] / M. B. Olcott. – Wash. DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2011. – 229 p.
8. Parsons T. Societies: evolutionary and comparatives [Text] / T. Parsons. – New Jersey: Englewood Cliffs Press, 2010. – 248 p.

References

1. Zarubina N. N. Sociocul'turnye faktory hozjajstvennogo razvitiya: M. Veber i sovremennye teorii modernizacii [Tekst] / N. N. Zarubina. – SPb.: RHGI, 2010. – 347 s.
2. Omarova A. S. K politicheskoy modernizacii na dele, a ne na slovah [Tekst] / A. S. Omarova // Pravila Igray. – 2012. – №2. – S.31–36.
3. Peregudov S. P. Grazhdanskoe obshhestvo kak politicheskij fenomen [Tekst] / S. P. Peregudov // Svobodnaja mysl'. – 2012. – №9. – S.44–51.
4. Hantington S. Stolkновение civilizacij i preobrazovanie mirovogo porjadka. Novaja postindustrial'naja volna na Zapade [Tekst] / S. Hantington. – M.: Nauka, 2009. – 531 s.
5. Shtompka P. Sociologija social'nyh izmenenij [Tekst] / P. Shtompka. – M.: Nauka, 2011. – 192 s.
6. Eisenstadt S. N. Modernization: Protest and Change [Text] / S. N. Eisenstadt. – New Jersey: Englewood Cliffs Press, 2006. – 183 p.
7. Olcott M. B. Central Asia's Second Chance [Text] / M. B. Olcott. – Wash. DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2011. – 229 p.
8. Parsons T. Societies: evolutionary and comparatives [Text] / T. Parsons. – New Jersey: Englewood Cliffs Press, 2010. – 248 p.

Petrov A., competitor of the Department of Political Science, Kyiv National University Taras Shevchenko (Ukraine, Kyiv), petrov.toha@gmail.com

The crises of political modernization and the search of alternative variants of country's development

The main causes and consequences of the crisis phenomena of political modernization are analyzed. The emphasis is placed on the fact that most of the

young independent states at the stage of transformation and modernization face these problems, the consequences of which may become a threat to further full-value functioning, and sometimes even the existence of states.

The basic contradictions of political modernization are elaborated. They are divided into two groups, and each, in turn, allocate several subgroups. It is concluded that the emergence and spread in political systems these conflicts leads to the appearance of further crises of political modernization. The author identifies three major crises: legitimacy, participation and control conflicts. They occur sequentially and each step is exacerbated, causing an increasing threat to the state.

The article emphasizes that the crises of political modernization manifest as «malignant tumor on the body of the state». Over time, they grow, whipping the situation in the country and lead to changes in the political system, and sometimes to radical regime change.

The author proposes to implement in countries that are faced with a crises of political modernization and felt of its negative effect the trends of retraditionalization. However, it should be noted that in the article is delineated the concepts of pseudo traditions and traditions that can be replaced, resulting in a come-back effect, which is even worse way could affect on the precarious situation of young states.

In the result indicates that the process of finding alternative ways of modernizing states is not completed, and the optimal model has not produced and needs further developments.

Keywords: political modernization, retraditionalization, political crisis, legitimacy, political participation, political conflicts, pseudo traditions.

* * *

УДК 239.1.6

Федорченко В. М.,

кандидат політичних наук, доцент, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), fvn65@ukr.net

Історична традиція наукового визначення предметного поля дослідження політичних ідеологій в політології

Узагальнено розкриваються історичні обставини, пов'язані з кризами суспільного розвитку, які актуалізували суспільний запит на знання про найбільш вагомий прояви ідеологій в певні періоди розвитку політичного життя. Відповідно визначаються основні чинники формування історично – пізнавальної традиції, яка заклала основи розуміння предметного поля дослідження політичної ідеології в сучасній політології.

Ключові слова: політологія, предмет політичної науки, політична ідеологія, наукова традиція дослідження.

Політологія як сукупність знань про світ політичного існує досить давно. Як наука політологія конститувалася в середині двадцятого століття. Від цього часу було визначено її предметне поле, в яке увійшли загальновідомі складники, такі як політична теорія, історія політичної думки та прикладна політологія. В межах цього поля знаходяться проблеми, що розкривають сутність, виникнення, функції, форми та складники політичної ідеології як суспільного феномену [1, с. 206]. Варто зауважити, що значна кількість закордонних на вітчизняних мислителів та науковців майже всіх галузей суспільствознавства, в різні часи писали про ідеології та політичні ідеології. Та все ж, аналізуючи наукові доробки філософів та політичних мислителів, починаючи від К. Маркса, К. Мангейма, Ф. Ніцше, В. Паретто та інших [2, с. 52–66] і до сучасних науковців-політологів, які доклалися до дослідження ідеологій, необхідно визнати, що сукупність питань пов'язаних з політичною ідеологією, які є актуальною для сучасної політології, є певною мірою, недостатньою, такою, що вимагає доповнення, осучаснення. Для повноцінного аналізу та розуміння цього феномену необхідне розширення кола суспільних явищ, у зв'язку з якими досліджується ідеологія, з одного боку та, збільшення «ракурсів»,

аналізу самої політичної ідеології, з іншого боку. Ця недостатність, чи звуженість науково-пошукового, чи предметного поля дослідження політичної ідеології в політології є певною пізнавальною традицією, що заклалася історично і яка не дає можливості, з позицій політичної науки, в сучасних умовах, повною мірою та адекватно розкрити всю багатогранність ідеологій та їх роль в політичному житті суспільства.

Але ця недостатність не є випадковою чи, тим більше штучною і саме ось в якому сенсі.

Завданням статті не є удосконалення визначення сутності ідеології, а лише виокремлення історичних та наукових обставин, які вплинули на розуміння предметного поля дослідження політичної ідеології як суспільного явища та чинників, які привели до саме такого його розуміння в сучасній політології.

На нашу думку, значна увага, яка періодично виникає в науковому середовищі до дослідження ідеологій, була спричинена певними історичними та науковими обставинами. Дійсно, не можливо стверджувати, що науковий інтерес до цього феномену був рівномірно однаковим протягом останніх двохсот років.

В історії політичної думки, як і в сучасній політології, науковці різних шкіл вдавалися до визначення сутності політичних ідеологій, їх змісту та функцій, виходячи не тільки з відповідних власних світоглядних та наукових підходів до розуміння природи, суспільства, держави, політики, людини але й у відповідності до сформованих на той час суспільних запитів на знання про ці речі. Саме те, яким чином проявляли себе ідеології в політичному житті в певні епохи та яким чином зачіпали суспільні інтереси впливаючи на життя всього суспільства чи окремих його верств, визначало і основні напрями їх дослідження, те на чому мала зосередитися тогочасна наука. Утворювалася наукова традиція щодо визначення кола проблем, пов'язаних з ідеологіями і яких варта наукова увага. Звичайно стан розвитку самої науки та специфіка сприйняття науковим середовищем суспільного запиту також безумовно визначало те що саме мало досліджуватись.

Саме ці обставини і привели до утворення традиційного бачення предметного поля дослідження політичної ідеології. Тут ми говоримо про певний історизм предметного поля дослідження політичної ідеології, який натеper вважаємо звуженим дослідницькими традиціями, що склалися. В статті пропонується узагальнений аналіз певних історичних обставин, пов'язаних з функціонуванням політичних ідеологій та реакції на них наукової спільноти, які, врешті утворили предметне поле дослідження ідеологій в сучасній політології.

На нашу думку важливим для розуміння того, що саме і яким чином досліджується в політичній ідеології сучасною політологією є, в першу чергу, аналіз історичних на науково-пошукових обставин, самого початку цих досліджень.

З історичної точки зору, першою ідеологією, яка підпала під науковий аналіз був лібералізм. Релігія, яка до того досить довго виконувала ідеологічну функцію в суспільстві також досліджувалася просвітниками, раціоналістами, та все ж не в якості ідеології з притаманними їй особливостями, а власне як релігія. Існували й інші теорії, концепції, ідеї, які відображали інтереси

певних суспільних верств та погляди на державу, суспільство, політику. Та саме лібералізм першим перетворився з сукупності наукових, філософських теорій, політичних концепцій, ідей та уявлень на ідеологію. Саме широкі суспільні верстви, які увійшли в політичну діяльність скориставшись цією сукупністю знань, за певних, загальновідомих історичних обставин, переробивши їх, хоч і в спрощеному вигляді, у власні переконання, що призвели до потужних соціальних перетворень, до революції, до творення нового суспільного ладу, трансформували його на ідеологію з усіма відомими нам його ознаками та функціями.

Відповідно, аналіз так би мовити, «способу становлення та існування», наслідків його «здіяння» та змісту лібералізму заклало основу фундаменту наукового дослідження ідеологій.

Зрозуміло, що творці теорії лібералізму та дослідники ідеології лібералізму – це різні люди. І першими дослідниками виявилися його опоненти.

Саме консерватори, розпочали критику, а по суті аналіз лібералізму [3]. Не сприймаючи небажані суспільні перетворення, заперечуючи ідеї, а головне, практику лібералів, вони почали розбирати на частини та аналізувати складники теорії та критично переглядати діяльність цього руху як політичної сили. Заперечуючи світоглядні основи, пов'язані з ними політичні теорії, розвінчуючи, перетлумачуючи цінності та переконання ліберальних теоретиків та практиків, консерватори започаткували основи того, що саме варто бачити в ідеологіях, на що може бути спрямована увага дослідника ідеологій і яким чином він має реалізувати цю увагу. Все проти чого консерватори, в першу чергу спрямували свою критику, лягло в основу предметного поля дослідження політичних ідеологій.

Таким чином було, якщо узагальнити консервативну критику лібералізму, було зроблено наступне: по-перше виокремлено теоретичну сердцевину ідеології, яка містила філософське обґрунтування можливості і необхідності суспільних перетворень на основі раціонально виведених цінностей. Тут, з необхідністю, як основа вимоги перетворень чи, навпаки збереження суспільного ладу, розглядалася природа самої людини та її іманентні «властивості». По-друге, сукупність ідей щодо можливості побудови держави та організації суспільства, які були б «природними» для природи людини, засновані на цих цінностях. По третє – ідеї та пропозиції щодо практично – політичних дій, шляхів та методів впровадження в життя всього вище вказаного. Нагадаємо, що засновники консерватизму, критикуючи в своїх працях саме ці позиції, з необхідністю створили основу власної ідеології з відповідними складниками та підходами. Неможливо критикувати зміст політичних ідеологій «з середини», заперечуючи його, не склавши іншої ідеологічної системи.

Особливу увагу перших дослідників ідеологій привернула характерна риса лібералізму, якої консерватори найбільше стереглися після Великої Французької революції – здатність мобілізувати маси на активну політичну дію. Міфологічна та релігійна форма суспільної свідомості, які панували до того, свою суспільно – мобілізаційну дію, як правило реалізовували з захисною для влади метою. Релігія виникла давно, а церква як соціальний інститут складалася поступово,

вони сприймалися спільнотою як «вічні», природно притаманні суспільному життю. Їхня охоронна функція щодо держави та суспільних відносин не завжди розглядалася як іманентні суспільству та, все ж була зрозуміла мислителям. Натомість лібералізм, явив собою абсолютно нове явище, що виникло «нізвідки». Якщо християнство, як європейська релігія, стало результатом божественного одкровення, а батьки – засновники церкви всеохопно його поширили, лібералізм створили люди для людей і він виявився практичним у застосуванні. Цей факт викликав не тільки найбільший спротив в консервативному середовищі, а навіть певну «ошелешеність» появою нового феномену у суспільній свідомості, який діяв більш ефективно ніж традиційна релігія. До того ж, і це головне, цей феномен застосовував перетворюючу мобілізацію, спрямовану на швидкі і часом руйнівні зміни. Дані обставини породили суспільний і науковий запит на пояснення природи ідеології, а головне, механізму її функціонування, дії на суспільство. Що також стало врешті важливою проблемою при дослідженні політичних ідеологій в межах політології.

Теоретики консерватизму не прагнули брати до уваги соціально-економічні обставини, які уможливили революції сімнадцятого, вісімнадцятого століття, це просто б суперечило їхнім політичним та світоглядним переконанням, та послаблювало критику ліберальної теорії та практики, тому, в основному аналізувалися саме теоретичні та ідейні позиції, що врешті відобразилося на науковому дискурсі того часу з приводу ідеології. Ця обставина також, врешті відобразилася і на філософському тлумаченні сутності ідеології і, на довгий час визначила межі пізнання політичних ідеологій. Консерватори, у відповідності до стану розвитку суспільствознавства на той час, не змогли розробити власну методологію аналізу цієї проблеми, та, відповідно проблеми функціонування ідеології, яка б була визнана науковим середовищем. Дана проблема потрапить в центр уваги науковців на наступному етапі дослідження політичної ідеології.

Саме обставини цього періоду та відповідна реакція науковців заклали традиції розуміння в політичній науці як предметного поля політичних ідеологій так і основних напрямів його дослідження. Вищезазначені обставини, від початку закладали сприйняття досліджуваного предмету як негативного, забороненого, шкідливого суспільного явища, як певних вигадок ідеологів, які маніпулятивним шляхом нав'язали їх суспільству. Такий негативізм збережеться на тривалий час. Надалі, всі хто долучався до аналізу політичних ідеологій так чи інакше перейняли переваги та недоліки консервативного способу мислення щодо політичних ідеологій.

Наступний етап визначення предметного поля дослідження політичної ідеології занадто великий і значний, щоб його можна було охопити форматом статті. Тому наведемо лише деякі міркування з приводу його характеру та впливу на досліджуваний предмет. Цей етап був позначений працями тих, кого вважають авторами класичних теорій з аналізу природи, та функцій політичних ідеологій. Принаймні половина дев'ятнадцятого та перша половина двадцятого століття характеризуються підвищеною науковою увагою до цих питань.

До дослідження ідеологій в цей період долучилися К. Маркс, Ф. Енгельс, Е. Бернштейн, К. Мангейм, Ф. Ніцше, В. Парето, К. Поппер та багато інших. Це період значних суспільних потрясінь, викликаних економічними, соціальними та політичними чинниками. Не вдаючись до детального аналізу можна зазначити, що неврегульованість соціально-економічних та відповідно політичних проблем в більшості країн того часу, в поєднанні, наприклад з такими потужними явищами як економічні кризи, які приводили до значних і болісних соціальних зрушень, посилені недолугою політикою урядів, породжувала масову невдоволеність, яка виливалася в поширення протесних та революційних рухів, (в першу чергу робітничий рух), в соціальні революції, війни, страйки, повстання, заколоти тощо. На політичну арену виходила всебільша кількість політичних суб'єктів, вимоги яких щодо суспільних змін часто суттєво відрізнялися. Розгортання буржуазних відносин посилювало соціальну нерівність, розвивало суспільні класи, посилюючи їх внутрішню диференціацію. З поширенням виборчого права утворювалася значна кількість політичних організацій, політичних партій, що прагнули представляти на політичному рівні інтереси цих різноманітних суспільних верств. Виникає певна кількість політичних ідеологій, які також досить помітно диференціюються на окремі течії та напрями. По суті ідеологічне обслуговування політичних процесів стає не тільки розповсюдженим, але й необхідним явищем. Та якраз ця необхідність найбільше і викликає заперечень в науковому середовищі. Саме розповсюдженість і велика їх кількість наштовкує науковців на розуміння хибності політичних ідеологій, адже вихідні чи провідні ідеї різних ідеологій, щодо одних і тих же явищ, які суперечать одна одній не можуть бути одночасно істинними. Постає питання, чи можуть бути ідеології істинними взагалі. Адже, наприклад не може існувати декілька математик чи фізик. Таке сприйняття науковцями суспільного запиту, який можливо домінував у цей період, щодо подолання суспільних, а відтак політичних та ідеологічних суперечностей стосовно необхідних соціально-економічних та політичних перетворень, привело до утворення ще декількох важливих традицій в дослідженні політичних ідеологій.

По-перше, в ході політичної боротьби постає потреба і в ідеологічному подоланні опонентів. Ця потреба подовжиться і на двадцяте століття. Але на початку та під час розгортання цих процесів, перед науковцями актуалізується проблема подолання не окремої ідеології, як було у консерваторів з лібералами, а будь якої іншої. Для цього, окрім власне критики ідейної складової конкурентів необхідно посилювати і власні ідейно-теоретичні позиції, притому надаючи їм виключного, раціонально-правильного, вигідного, прагматично-корисного для суспільного розвитку вигляду. Тому науковість, істинність власних теоретичних та практичних напрацювань протиставляється хибності, спотвореності, викривленості, ілюзорності доробку опонентів [2, с. 53–57]. Таке узагальнення дещо спрощене, але воно чітко відображає загальну тенденцію багатьох теоретиків та аналітиків ідеологій, від марксистів, до консерваторів і лібералів, також і політологів різних шкіл, заперечувати ідеологічний характер власних поглядів та оцінок, надаючи його поглядам опонентів.

По-друге, піднімається питання принципової відмінності політичних ідеологій від науки, в тому числі і політичної [3]. При тому, що якщо наука не викликає сумнівів щодо необхідності її існування, то ідеологія якраз і розглядається як явище щодо якого такі сумніви можуть бути обгрунтовані. В цьому випадку всі її функції як негативні так і позитивні визнаються хибами, які чи спотворюють, чи маніпулюють чи ведуть до шкідливих для суспільства наслідків.

По-третє, з'являються теоретики та практики, які усвідомлюючи значення та суспільну силу політичних ідеологій, відкрито стаючи на позиції окремих суспільних верств, артикулюючи їхні інтереси, проголошують свої погляди ідеологічними з метою посилення впливу відповідних політичних сил задля суспільних перетворень. Вони також звертаються до дослідження політичних ідеологій, але в своїй масі, предметом стають саме механізми поширення та посилення ідеологічного впливу. Визначаючи зміст та спрямування наукової роботи політичних мислителів цього періоду, вищезазначені позиції також увійшли до предметного поля дослідження політичних ідеологій сучасної політології.

Наступний період, що став значимим для формування предмету дослідження політичної ідеології, на нашу думку, була середина та друга половина двадцятого століття. В першу чергу це було пов'язано з політичними світовими обставинами того часу. Причини та наслідки другої світової війни знаходилися у фокусі суспільної свідомості. Фашизм, націонал-соціалізм та комунізм, якими послуговувалися частина держав, між якими відбулася жорстка боротьба за світове панування, репрезентували тоталітарний та авторитарний спосіб організації суспільно-політичного та економічного життя, з одного боку, та лібералізм, консерватизм, соціал-демократизм, які натомість прагнули запропонувати інше бачення політичного облаштування повоєнного світу, засноване та демократії та верховенстві права, з іншого, з необхідністю перемістилися в центр наукової уваги відповідних фахівців. З'являється розуміння недостатності виокремлення класового поділу ідеологій. В залежності не тільки від змістовного наповнення самих теорій, концепцій, цінностей та ідеалів, але й їх співвідношення та здатності впливати, а точніше – сили їх впливу на суспільну свідомість, на всі сфери суспільного життя, почали виокремлювати тоталітарні, авторитарні та демократичні політичні ідеології [4]. Це групування ідеологій надалі, також закладе дослідницьку традицію в політичні науки.

Дослідження питань можливого суспільного устрою, шляхів та методів його побудови, суспільних ідеалів та цінностей, що мали бути втілені, аналіз проблем, пов'язаних з можливими ризиками впровадження тих чи інших варіантів майбутнього, в результаті, так би мовити «стресу», струсу суспільної свідомості світовою війною, мали значний, можемо навіть зазначити – визначальний суспільний запит для політиків та політологів середини та другої половини двадцятого століття. Початок та розгортання холодної війни, що поширилася майже на весь світ і мала для частини держав фатальні наслідки, надалі лише посилювала актуалізацію дослідження політичних ідеологій. Ця війна мала не тільки військово-політичні та економічні форми. В першу чергу, все це було по-суті засобами

забезпечення ідеологічної перемоги. Наукова спільнота західного світу, усвідомлюючи свою відповідальність та місце у цьому протистоянні, намагалася з позицій, в тому числі і політичної науки, розкрити справжню природу, вади та, в цілому, неспроможність ідеології опонентів. Ми кажемо зараз про науковий світ заходу адже, в країнах так званого соціалістичного табору політологія була визнана лише наприкінці існування Радянського Союзу. В якості політичної науки тут послуговувалися теорією наукового комунізму, яка так само, поза межами політології, з позицій марксистсько-ленінського тлумачення комунізму прагнула розвінчати політичні та ідеологічні потуги опонентів.

Особливістю цього періоду світової кризи стала потреба в об'єднанні зусиль для подолання її наслідків та недопущення можливого повтору. Світові війни, по суті засвідчили початок потужних глобалізаційних процесів, поза якими вже не могла залишитися жодна країна. Політичні ідеології, якими послуговувалися не окремі суспільні верстви, а цілі країни, продемонстрували свою руйнівну спроможність і тепер могли становити спільну загрозу одразу багатьом державам. Політики прагнули створити систему міжнародної безпеки, в яку також закладалися відомі принципи взаємодії. Окрім того були визначені певні вимоги до самих політичних ідеологій, щоб вони могли набути загально визнаний характер.

Наслідки таких обставин ми окреслимо наступними позиціями.

По-перше, по суті проводилася спроба створити ідеологію нового безпечного світу, новий світопорядок, заснований на певних цінностях. Це було зроблено не одразу, але закладалося як бажана перспектива. Тобто можливо констатувати утворення певних складових політичної ідеології: систематизована сукупність поглядів, уявлень про бажаний стан окремих суспільств та світової спільноти, наявність принципів на основі яких мають бути реалізовані певні цінності, визначені механізми взаємодії політичних сил тощо... Закладалися основи для утворення ідеології іншого виміру – ідеології заснованої не на класових, групових чи національних інтересах, а на так званих «загальнолюдських» цінностях.

По-друге, теоретичною основою не могла стати якась окрема існуюча політична ідеологія. Був започаткований політичний, а по-суті ідеологічний діалог, дискурс. В його основу були закладені уявлення про те, що жодна ідеологія не може претендувати на остаточну, виключну істинність свої цінностей, і в той же час, окрім крайніх форм, кожна з ідеологій за певних умов здатна актуалізувати власні цінності як спільно, тобто суспільно значущі. Окрім того ідеології, наголошуючи на вищості тих чи інших цінностей, створюють певно систему противаг і взаємоконтролю. В основу цього дискурсу, умовно було закладене визнання демократії як політичної цінності [2, с. 68–74]. На практиці, він привів до відомої конвергенції соціально-політичних доктрин. Не вдаючись до аналізу цього процесу, варто зазначити, що політичний діалог чи ідеологічний дискурс сам по собі сучасними дослідниками визнається як цінність.

По-третє, вироблена певна сукупність політичних цінностей, які мала визнати кожна країна, яка бажала увійти рівноправно до світового співтовариства. Окрім набору безпекових правових принципів до цієї сукупності увійшли так звані загальнолюдські

цінності, як набір базисних для більшості ідеологій цінностей, що уможливають порозуміння між людьми різних культур, релігій та ідеологій. Це наприклад: поцінування людського життя, особистості, її гідності, справедливості, свободи, соціального і міжнародного порядку, збереження культурної різноманітності тощо.

Ці позиції, актуалізовані політичними світовими кризами двадцятого століття, також були залучені до дослідницького арсеналу і увійшли в предметне поле дослідження політичних ідеологій сучасною політологією.

Як висновок можна зазначити наступне.

Певні перехідні, зламні періоди в історії людства, такі як революції, війни, економічні кризи тощо, загострюючи соціальні конфлікти та політичну боротьбу, породжували чи посилювали суспільний запит до науки на знання щодо можливого їх вирішення. Політичні ідеології, вплив яких на суспільні перетворення ставав особливо визначальним в ці періоди, піддавалися аналізу мислителями різних наукових шкіл та світоглядів. Історичні обставини, те як в цих умовах проявляв себе цей феномен суспільної свідомості, як, та які потреби політичного життя вирішував, актуалізувало наукову, дослідницьку увагу до певних сторін політичної ідеології та залишало поза цією увагою те, що в цей період видавалося не суттєвим. В продовж двох століть, накопичувалася певна сукупність проблем, позицій та підходів до їх вирішення, що увійшли до предметного поля дослідження політичної ідеології.

Список використаних джерел

1. Философский энциклопедический словарь. – М.: Издательство «Советская энциклопедия», 1983. – 840 с.
2. Лісовий В. Культура – ідеологія – політика / Василь Лісовий. – Київ: Видавництво ім. О. Теліги, 1997. – 352 с.
3. Шмитт К. Понятие политического [пер. с англ.] / Карл Шмитт // Антология политической мысли в 5 т. / отв. ред. Алексеева Т. А. Т.2. – М., 1997. – С.290–310.
4. Шанталь М. Д. Политические идеи XX века / М. Д. Шанталь. – М.: Конкорд, 1995. – 226 с.

References

1. Fylosofskii entsyklopedycheskii slovar. – M.: Izdatelstvo «Sovetskaya entsyklopediya», 1983. – 840 s.
2. Lisovyi V. Kultura – ideolohiia – polityka / Vasyly Lisovyy. – Kyiv: Vydavnytstvo im. O. Telihy, 1997. – 352 s.
3. Shmitt K. Poniatie politicheskoho [per. s anhl.] / Karl Shmitt // Antolohyia politicheskoi mysli v 5 t. / отв. red. Alekseeva T. A. T.2. – M., 1997. – S.290–310.
4. Shantal M. D. Polytycheskie idei XX veka / M. D. Shantal. – M.: Konkord, 1995. – 226 s.

Fedorchenko V. M., candidate of political science, associate professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kiev), fvn65@ukr.net

The historical tradition of scientific definition of the subject field of the study of political ideologies in political science

The article summarizes the historical circumstances associated with the crises of social development, which actualized the public request for knowledge of the most important manifestations of ideologies in certain periods of the development of political life. There are determined the main causes of the formation of a historical – cognitive tradition, which laid the foundations for understanding the subject field of the study of political ideology in modern political science.

Keywords: political science, the subject of political science, political ideology, the scientific tradition of research.

* * *

УДК 32.019.52:008

Цумарєв М. І.,
заступник директора, Центральноукраїнський
інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна Академія
управління персоналом» (Україна, Кропивницький),
zumar_ua@ukr.net

Поняття культури локальної демократії

Метою статті є встановлення змісту та істотних (специфічних і типових) ознак такого явища як культура локальної демократії.

Культура локальної демократії є особливою, специфічною сферою (частиною) локальної політичної культури, системою знань, цінностей, переконань членів територіальної громади стосовно законодавчо визначених механізмів локальної демократії (громадських слухань, зборів громадян за місцем проживання, діяльності органів самоорганізації населення місцевих референдумів), а також форми політичної участі у згаданих механізмах, зразків поведінки, соціальних норм, фундаментальних принципів і суспільних інститутів, що орієнтують суб'єктів на ті чи інші форми активності у політиці, забезпечують передачу накопиченого досвіду, сприяють стійкості локальної демократії в часі.

Поняття громадянської культури локальної демократії передає насамперед рівень усвідомлення громадянином громадських завдань, його практичної активності у справі втілення їх в життя. У цьому сенсі вона є структурним елементом громадянського життя і виявом ступеня зрілості суспільства, здатності забезпечення загальногромадянських інтересів, форм і механізмів вироблення і реалізації спільних рішень, узгоджених дій.

Сутність культури локальної демократії як феномену та суспільно-політичного явища виявляється у розкритті взаємозв'язків між особливою групою суспільних відносин, з оглядженям та реалізацією яких пов'язується виникнення та розвиток культури локальної демократії та суб'єктами (носіями) даної культури.

Подальших досліджень потребує проблематика культури локальної демократії як автономної системи, що розвивається за своїми, внутрішньо детермінованими законами; зміна і розвиток культури локальної демократії у часі і просторі.

Ключові слова: самоорганізація, соціально-культурний феномен, локальна демократія, локальна політична культура, культура локальної демократії.

Актуальність дослідження культури локальної демократії обумовлена нагальною потребою усунення перешкод становленню громадянського суспільства в Україні, які постають саме на рівні місцевих громад (локальних спільнот) [8, с. 6].

Культура локальної демократії є найважливішим показником активного громадянства, ініціативної поведінки і практичної співучасті індивідів у громадських справах, частиною політичної культури (точніше, її «локального» різновиду). Численність існуючих досліджень політичної культури (в залежності від застосованого критерію) свідчить про надзвичайну багатогранність цього явища. Для дослідження культури локальної демократії необхідно виокремити її специфічні і типові ознаки, щоб таким чином встановити зміст цього явища.

Завдання статті – встановити зміст та істотні (специфічні і типові) ознаки такого явища як культура локальної демократії.

Культура локальної демократії є частиною локальної політичної культури, яка відображає специфіку знань, цінностей, переконань членів окремих територіальних громад як щодо політики в цілому, так і щодо політики місцевого (локального рівня), та особливості участі даних територіальних громад у політичних процесах на зазначених рівнях. Політична культура – як і культура в цілому – складне і багатоаспектне явище (Див.: [9]). Аналіз різноманітних досліджень, дотичних до проблематики культури локальної демократії,